

М. АБДИКАРИМОВА¹✉, Т. ИМАНГУЛОВА¹, А. ГУБАРЕНКО¹, А. ПЕСТОВА¹

¹Халықаралық туризм және меймандостық университеті

(Түркістан, Қазақстан), E-mail: madina.abdikaromova@iuth.edu.kz

**ТУРИСТІК КАДРЛАРДЫ ДАЯРЛАУ БОЙЫНША ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ
ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ АЙРЫҚША
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Аңдатпа. Қазақстандағы туристік индустрия даму үшін жоғары әлеуетті көрсетеді, әсіресе ішкі туризмді дамыту және халықаралық туристер тарапынан қызығушылықты күшейту жағдайында. Туристік кадрларды сапалы даярлау саланы табысты дамытудың негізгі факторы болып табылады, ал жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламалары осы салада жұмыс істей алатын мамандарды даярлауда маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада туристік кадрларды даярлау бойынша Қазақстанның жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларының айрықша ерекшеліктері, олардың нарық талаптарына және халықаралық стандарттарға сәйкестігі қарастырылады.

Кілт сөздер: туризм, туристік сала, туристік кадрлар, білім беру бағдарламалары, кадрларды даярлау

Кіріспе

Соңғы жылдары туризм Қазақстан экономикасының маңызды секторларының біріне айналуға, бұл осы саладағы кадрларды сапалы даярлау міндетін жетекші орындардың біріне қояды. Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында білім беру стандарттары мен оқу бағдарламаларын жақсарту қажеттігін атап өтті.

Қазіргі уақытта туризм саласында кадрлар даярлау республиканың 49 жоғары және / немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында (бұдан әрі – ЖЖОКБҰ) жүзеге асырылады.

ЖЖОКБҰ-да білім алушылар контингенті 12000 адамды құрайды. Студенттердің практикалық дағдыларын қалыптастыру үшін «Kazakh Tourism» ҰК» АҚ, Қазақстандық Туристік қауымдастық, қазақстандық қонақ үйлер мен мейрамханалар қауымдастығы сияқты туристік ұйымдар оқыту мәселелері бойынша ғана емес, сонымен қатар туризм және қонақжайлылық саласындағы болашақ мамандардың кәсіби практикасы бойынша серіктестерімен консорциумдар құрып, белсенді жұмыс істейді.

*Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз: Абдикаримова М., Имангулова Т., Губаренко А., Пестова А. Туристік кадрларды даярлау бойынша қазақстанның жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларының айрықша ерекшеліктері // Bulletin of the International university of Tourism and Hospitality. –2024. –№3(5). –Б. 15–27. <https://www.doi.org/10.62867/3007-0848.2024-3/5.02>

*Cite us correctly: Abdikarimova M., İmangulova T., Gubarenko A., Pestova A. Turistik kadrlardy daiarlau boiynsa qazaqstannyñ joğary oqu oryndarynyñ bilim beru bağdarlamalarynyñ airyqşa erekşelikteri // Bulletin of the International university of Tourism and Hospitality. –2024. –№3(5). –Б. 15–27. <https://www.doi.org/10.62867/3007-0848.2024-3/5.02>

Туристік сала үшін кадрлар даярлауды жүзеге асыратын барлық ЖЖОКБҰ жұмыс берушілермен, туристік нарық, мейрамхана және қонақ үй бизнесі субъектілерімен бейінді пәндер практикаға бағытталған оқытуды, туризм және қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарында оқу-практикалық сабақтарды енгізу бойынша бірлескен жұмысты ұйымдастырады.

Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес 2021 жылы 2 мыңнан астам студент техникалық және кәсіптік орта білім беру ЖЖОКБҰ «Туризм» және «Мейрамхана ісі және мейманхана бизнесі» мамандықтары бойынша білім алған [1].

Әдебиетке шолу

Қазақстандық жоғары оқу орындарында туризм саласындағы білім беру бағдарламалары бағдарламалардың мазмұнына қойылатын ең төменгі талаптарды қамтитын мемлекеттік білім беру стандарты негізінде құрылады. Дегенмен, әрбір білім беру бағдарламасының өзіндік ерекшеліктері бар. Қазақстандық бағдарламалар туризмнің ұлттық ерекшеліктеріне, оның ішінде халықаралық және ішкі туризмді дамытуға бағытталған.

Туризм бойынша шетелдік білім беру бағдарламалары пәнаралық тәсілмен ерекшеленеді және басқару, маркетинг, экономика, тұрақты даму, сондай-ақ цифрлық технологиялар сияқты пәндерді қамтиды. Бағдарламалар туристік нарықтың талаптарына белсенді түрде бейімделген, бұл бірқатар зерттеулерде атап өтілген.

Зерттеуде Дж. Морган және Дж. Хеммингстің «International Tourism Education: the Shaping of a Global Workforce» АҚШ пен Ұлыбританияда туристік кадрларды даярлау бағдарламаларының дамуын талданған. Авторлар шетелдік бағдарламалардың басты ерекшелігі түлектердің жаһандық бәсекеге қабілеттілігіне баса назар аудару екенін атап көрсетеді. Мұндай бағдарламалардың студенттері халықаралық туристік ортада еркін сезінуді үйренеді, бұл оларды ірі халықаралық туристік компаниялар үшін тартымды етеді. Мәдениетаралық коммуникация және жаһандық туризмді басқару сияқты аспектілерге ерекше назар аударылады [2].

С. Уокер өзінің «Tourism and Hospitality Education: New Challenges and Innovations» атты зерттеуінде Австралия мен Жаңа Зеландияның білім беру бағдарламаларын қарастырады. Ол бұл елдердің оқу бағдарламалары оқу жоспарларында басты орын алатын экологиялық және тұрақты туризмге бағытталғанын атап өтті. Студенттер табиғи ресурстарды басқару, экологиялық жауапкершілік және туристік бағыттарды тұрақты дамыту дағдыларын үйренеді. Уокердің пікірінше, бұл аспектілер туристік индустрияның болашақ дамуында үлкен рөл атқарады [3].

Цифрлық технологиялардың дамуымен туристік индустрия өзгеруде және білім беру бағдарламалары жаңа қиындықтарға сәйкес келуі керек. Соңғы жылдары туризмде цифрлық технологияларды қолдануға бағытталған бағдарламалар шетелде айтарлықтай тарала бастады.

«Digitalization in Tourism Education: the role of Technology in Shaping Future Professionals» жұмысында авторлар Оңтүстік Корея мен Жапонияның туристік жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларына цифрлық технологияларды енгізуді зерттейді. Брондау, үлкен деректерді талдау және жасанды интеллектті қолдану үшін цифрлық платформаларды пайдалануға баса назар аударылады. Х. Ким мен А. Сунг осындай бағдарламалар бойынша оқыған студенттер туристік бизнесті басқарудың инновациялық жүйелерімен жұмыс істеудің бірегей дағдыларын алатынын атап көрсетеді [4].

Б. Уилкинстің «Tourism Education and Technology: a new paradigm in Teaching»

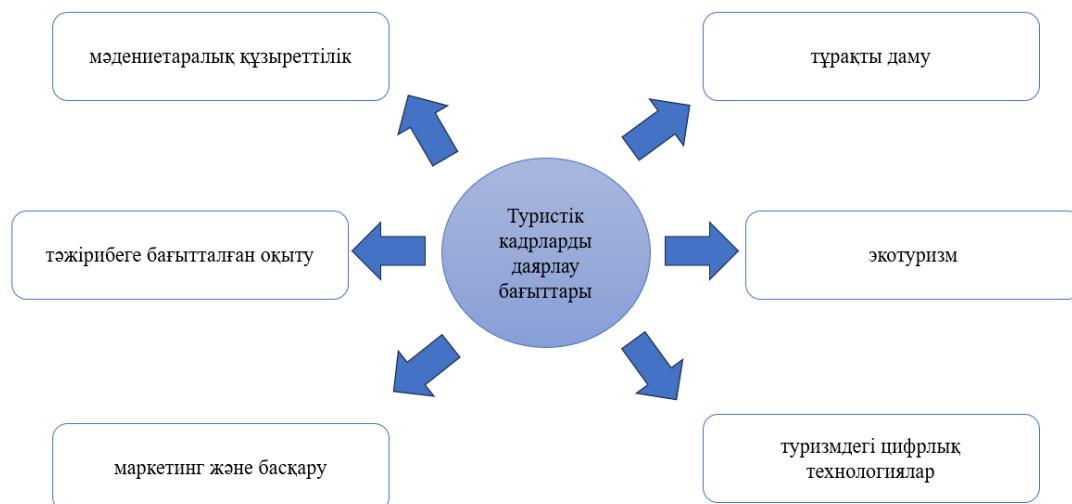
зерттеуі Еуропа мен Солтүстік Американың білім беру бағдарламаларындағы технологияның рөлін ашады. Уилкинс студенттерге туристік жағдайларды модельдеуге және цифрлық ортада басқару шешімдерін қабылдауға мүмкіндік беретін виртуалды шындық пен модельдеу технологияларын біріктіру маңызды тренд екенін атап өтті. Бұл түлектерге сандық ортада сыни ойлау мен басқару дағдыларын дамытуға көмектеседі [5].

Тұрақты даму тақырыбы әлемдегі туризм бойынша білім беру бағдарламаларының маңызды элементіне айналууда. Көптеген университеттер туристік жобаларға экологиялық таза және тұрақты шешімдерді енгізе алатын мамандарды даярлауға баса назар аударады.

«Sustainability in Global Tourism Education: a Comparative Study» жұмысында авторлар АҚШ, Ұлыбритания және Нидерланды университеттеріндегі тұрақты туризм бағдарламаларына салыстырмалы талдау жүргізеді. Олар шетелдік бағдарламалар тұрақты дамуды ескере отырып, экологиялық білім беруге және студенттерді туристік нысандарды басқаруға үйретуге көп көңіл бөлетінін анықтайды. М. Фаррелл мен С. Кэмерон тұрақтылық болашақтың білім беру бағдарламаларындағы негізгі тақырыптардың бірі болады деп сендіреді [6].

Дж. Миллер «Environmental Tourism Education: Practice and Principles» мақаласында Канада университеттеріндегі тұрақты туризм бағдарламаларын талдайды. Ол канадалық университеттерде теориялық білімді практикалық қолдануға баса назар аударылатынын атап өтті. Студенттер ұлттық саябақтар мен туристік компанияларда міндетті тағылымдамадан өтеді, онда олар тұрақты туризм тұрғысынан табиғи ресурстарды басқаруды үйренеді [7].

Шетелдік авторлардың зерттеулері туризм бойынша білім беру бағдарламаларының жаһандық бағыт, тұрақты даму және цифрландыру сияқты аспектілерінің маңыздылығын атап көрсетеді. Сондай-ақ, оқу орындарының бағдарламалары инновациялық тәсілдерді белсенді интеграциялайды, бұл оларды туристік кадрларды даярлаудың әлемдік нарығында бәсекеге қабілетті етеді. Қазақстандық жоғары оқу орындары түлектердің жаһандық деңгейде бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету үшін өздерінің білім беру бағдарламаларын әзірлеу кезінде осы үрдістерді ескеруі маңызды.

1- сурет – Туристік кадрларды даярлау бағыттары.

Ескерту - автормен құрастырылған

Бұл суретте шетелдік жоғары оқу орындарында ерекшеленетін және жаһандық деңгейде туристік индустрияның заманауи қажеттіліктерін көрсететін дайындықтың негізгі бағыттары көрсетілген. Онда оқытудың алты негізгі бағыты анықталған: мәдениетаралық

құзыреттілік, тұрақты даму, экотуризм, туризмдегі цифрлық технологиялар, маркетинг және менеджмент, тәжірибеге бағытталған оқыту.

Суррей университетіндегі (Ұлыбритания) «Msc in International Tourism Management» сияқты шетелдік бағдарламалар жаһандық туризм мен мәдениетаралық өзара әрекеттесуге баса назар аударады. Студенттер халықаралық туристік ағындарды басқаруды және мәдени айырмашылықтарды түсінуді үйренеді. Қазақстандық бағдарламалардан айырмашылығы, халықаралық тәжірибеге және жаһандық бәсекеге қабілеттілікке көп көңіл бөлінеді [8].

Тұрақты даму Австралиядағы «Queensland» университеті сияқты көптеген шетелдік университеттердің бағдарламаларында басты тақырып болып табылады. Университет экотуризм және табиғи ресурстарды тұрақты басқару бойынша мамандандырылған курстар ұсынады. Қазақстанда экотуризмге деген үлкен қызығушылыққа қарамастан, мұндай курстар білім беру бағдарламаларына енді ғана енгізіле бастады [9].

Шетелдік бағдарламалар туризмді цифрландыруға және инновациялық технологияларға баса назар аударады. Griffith University (Австралия) сияқты жоғары оқу орындарының бағдарламалары туристік ағындарды басқарудың және деректерді талдаудың заманауи цифрлық құралдарын зерттеуді қамтиды. Қазақстанда ұқсас модульдер енді ғана интеграциялана бастады, дегенмен бұл қадамның қажеттілігі мойындалды [10].

Білім беру мекемелері теориялық оқытуды практикалық қызметпен байланыстыруға тырысады. Міндетті тағылымдамалар, саланың нақты міндеттеріне негізделген жобалар және компаниялармен ынтымақтастық студенттерге нарықтық жағдайларға жақсы бейімделуге көмектеседі. Мысалы, Австралиядағы «Griffith University» университетінің бакалаврға арналған «Туризм менеджменті» бағдарламасы студенттерге кәсіби дағдыларын дамытуға көмектесетін міндетті тағылымдамаларды қамтиды. Бағдарлама туристік индустрияның әртүрлі секторларында, соның ішінде тұрақты туризмде, қонақ үй бизнесінде және іс-шараларды басқаруда жұмыс істей алатын менеджерлерді дайындауға бағытталған.

Университеттер студенттерге сала мамандарымен өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін туристік бизнеспен бірлесе отырып бірлескен білім беру бағдарламаларын әзірлейді.

Қазіргі заманғы туризм индустриясы үнемі өзгеріп отырады, бұл өзекті білімі мен практикалық дағдылары бар мамандарды даярлауды талап етеді. Дайындықтың жоғары деңгейіне жетудің негізгі тәсілдерінің бірі туристік бизнес өкілдерінің қатысуымен бірлескен білім беру бағдарламаларын әзірлеу болып табылады. Бұл бағдарламалар студенттерге туризмдегі жұмыс ерекшеліктерін жақсы түсінуге және табысты жұмысқа орналасуға мүмкіндік бере отырып, оқытуды саланың нақты қажеттіліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді.

Бизнеспен бірлесіп әзірленген бағдарламалар білім беру ұйымдарына еңбек нарығындағы үрдістерді бақылауға және оқу жоспарларын жаңартуға көмектеседі. Мысалы, туроператорлардың, қонақүйлердің және авиакомпаниялардың өкілдері нақты жұмыс ортасында сұранысқа ие дағдыларды қамтитын курстардың дамуына үлес қоса алады. Бұл түлектердің теориялық тұрғыдан дайындалып қана қоймай, іс жүзінде бағдарлануын қамтамасыз етеді.

Бизнеспен ынтымақтастық сонымен қатар тәжірибеге бағытталған оқытуды жақсартуға ықпал етеді. Компаниялар студенттерге тағылымдамадан өтуді ұйымдастыра алады, нақты тәжірибеден кейстер ұсына алады және шеберлік сабақтарын өткізуге табысты менеджерлерді шақыра алады. Мысалы, Ұлыбританияда «Surrey University» сияқты университеттер қонақүйлермен және туристік компаниялармен серіктестік құрып,

студенттерге нақты жағдайда тағылымдамадан өтуді ұсынады, бұл оларды университетті бітіргенге дейін кәсіби ортаға бейімделуге көмектеседі .

Туристтік саладан мамандарды оқытуға тарту тәжірибе мен білімнің сапалы берілуіне ықпал етеді. Мұндай сарапшылар соңғы тенденциялармен, инновациялармен және табысты бизнес тәжірибелерімен бөлісе алады. Сондай-ақ, Қазақстанда пәндерді оқытуға және дипломық (жоба) жұмыстарына басшылық жасауға қонақүй менеджерлері мен туроператорларды тарту жоспарлануда. Бұл мамандарды даярлау сапасын едәуір арттыра алады. Осы мақсатта 2024 жылы дипломдық (жоба) жұмыстарына жетекшілерді тағайындау бойынша біліктілік талаптарына өзгерістер де енгізілді [11].

Мысал келтіретін болсақ, Les Roches International School of Hotel Management (Швейцария) Hilton және Marriott сияқты жетекші халықаралық қонақ үй желілерімен белсенді жұмыс істейді, бұл студенттерге әлемнің жетекші қонақүйлерінде тәжірибе жинауға бірегей мүмкіндік береді. Бұл олардың мансаптық перспективаларын нығайтады және еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігін арттырады.

Griffith University (Австралия) студенттерге теориялық білім алуға ғана емес, сонымен қатар туризмді ұйымдастыру мен басқаруда практикалық дағдыларды алуға көмектесетін туристік агенттіктермен және авиакомпаниялармен бірлескен бағдарламаларды ұсынады.

Қазіргі кезде Қазақстанның көшбасшы ЖОО-да білім беру бағдарламаларына жоғарыда айтылған негізгі бағыттырады белсенді енгізу барысында. Осы бағытта зерттеу жұмыстарын жүргізе отырып автор Туризм бойынша білім беру бағдарламаларына сараптама жүргізу барысында туристік кадрларды даярлау бойынша Қазақстанның жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларының ерекшеліктері анықталды (2-сурет).

2-сурет – Қазақстан Республикасы жоғарғы оқу орындарының білім беру бағдарламаларының негізгі ерекшеліктері

Ескерту- автормен құрастырылған

Осылайша, 2-суретте қазақстандық білім беру секторы жағдайында білім беру бағдарламаларының бірегейлігін көрсететін Қазақстан Республикасының білім беру бағдарламаларының сегіз ерекшелігі көрсетілген. Айта кету керек, бағдарламалардың

барлық элементтері үнемі өзара әрекеттеседі және бір-біріне белсенді әсер етеді.

Жоғарғы оқу орындарының Қазақстан Республикасының дестинациялары (өңірлері) бойынша бөлу – бірінші кезекте туристік өңірлердің маңыздылығы мен орны туристік дестинация ретінде туризм объектілерін бөлу ерекшелігімен анықталатындығымен және өңірдің білім беру бағдарламаларының қалыптасуына әсер ететіндігімен байланысты. Мысалы, Алматы қаласы мен Алматы облысының жоғары оқу орындарында спорттық туризм, құзға шығу, альпинизм және туристік көпсайыс, Нұр-сұлтан қаласы және Ақмола, Солтүстік Қазақстан облыстарында іскерлік, емдеу-сауықтыру, шытырман оқиғалы туризм бағыты бойынша мамандар даярланады, Қазақстанның оңтүстігі – бұл киелі орындардың шоғырлануы және агрокультуралардың қоймасы, осы өңірде мамандар даярлау агротуризмді, этнографиялық, қажылық және діни туризмді дамытуға бағытталған.

Қазақстан Республикасының өңірлеріне байланысты еңбек нарығына сұраныс – нақты дестинация жағдайында белгілі бір бағытты дамыту үшін қажетті кадрлар санын анықтайды, яғни еңбек нарығы болашақ мамандарға сұранысты қалыптастырады, сондай-ақ білім беру бағдарламасының мазмұнын қалыптастыруға белсенді әсер етеді.

Еңбек нарығының сұранысының қалыптасуына аймақтың туристік әлеуеті, яғни белгілі бір аймақта орналасқан халықтың бизнестің саяхатқа, ойын-сауыққа және демалуға үнемі қажеттілігін қанағаттандыру қабілеті үлкен әсер етеді. Өңірдің туристік әлеуетін дамытуға әсер ететін факторларды авторлар зерттеу қызметі барысында анықтады және олар мыналарды қамтиды: көрікті жерлермен таныстыру, бұқаралық іс-шараларды өткізудің жиілігі, көрікті жерлердің танымалдылық (танылу) дәрежесі, көлік инфрақұрылымының даму деңгейі, аумақтың абаттандырылу дәрежесі, қоғамдық тамақтану желісінің даму деңгейі, қауіпсіздік деңгейі, өңірдің әлеуметтік-экономикалық даму деңгейі және басқалар [12].

Оқу пәндерінің әртүрлілігі – университет қызметінің бағытына, оның ерекшелігі мен миссиясына, сондай-ақ туристік дестинацияларды аймақтық бөлу ерекшеліктеріне байланысты қалыптасады. Тар бағыттағы пәндер белгілі бір траектория шеңберінде әзірленеді және белгілі бір өңір мамандарының кәсіби қызметі үшін қажетті ерекше құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған. Бұл туристік кадрларды даярлаудағы пәндердің әртүрлілігі және қажетті біліктілік деңгейін береді.

Халықаралық ынтымақтастық – халықаралық санаттағы мамандарды даярлаудағы негізгі факторлардың бірі, өйткені туристік білім берудің ерекшелігі осы мамандықтағы «саяхатшылықта» жатыр. Шетелдік жоғары оқу орындарымен, ұйымдармен, туристік нарық субъектілерімен ынтымақтастық бірнеше тәсілдермен жүзеге асырылады: академиялық ұтқырлық дуальді білім беру, қосдипломды білім беру, студенттер мен ПОҚ үшін халықаралық курстар мен семинарларды ұйымдастыру және т.б.

Осылайша, осы ұстанымды анықтау Қазақстан Республикасының ББ өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып, туристік білім беруді дамыту және мамандардың дайындық сапасын арттыру үшін практикалық басшылық жасауға мүмкіндік береді. Қазақстанда туристік бағдарлаудың білім беру бағдарламаларының орасан зор спектрі бар екеніне қарамастан, осы уақытқа дейін тәжірибеге бағдарланған білім беруде, туристік сала кәсіпқойларының жеке санаттарын, мысалы, экскурсоводтарды, гидтерді, ойын-сауық бағдарламаларының аниматорларын кәсіптік даярлауда, туристік көрсетілетін қызметтердің қазіргі заманғы нарығының қажеттіліктерін ескере отырып, оларға қойылатын кәсіптік талаптарды айқындауда жүйелі тәсіл қажеттілігі байқалады.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында білім беру қызметтері нарығында келесі позицияларға ерекше көңіл бөлінеді:

- Білім берудің практикалық-бағдарлануы, оның ЖОО-да оқу уақытында кәсіби ортада қолданылатын кәсіби құзыреттерді алуға бағытталуы.

- Білім берудің құзыреттілігі-бағыттылығы, кәсіби салада сапалы білім, білік және дағды алуға бағытталуы.

- Білім берудің нұсқалылығы мен плюрализмі, оқыту траекториясын, таңдау бойынша пәндерді, оқытушыларды, оқыту тілі мен нысанын таңдауға еркіндік беру.

Қазақстанның жоғары оқу орындарының туристік кадрларды даярлау жөніндегі білім беру бағдарламаларының ерекшелігін сапалы түсіну үшін 1-кестеде көрсетілген SWOT талдау жүргізу қажет [13].

1-кесте – Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарының туристік кадрларды даярлайтын білім беру бағдарламаларының SWOT талдауы

Күшті жақтары	Әлсіз жақтары
Күшті жақтары МЖМБС; Кәсіби стандарттар; ББ сапасын бақылау; ББ бірыңғай тізілімі; ББ әзірлеуге жұмыс берушілерді тарту; ББ әзірлеу кезіндегі ЖОО бостандығы	Туристік білім беру жүйелерінің бытыраңқылығы; Туристік нарық субъектілерінің оқу процесіне қатысқысы келмеуі; ББ тексеруге сараланған тәсілдің болмауы (ЖОО бағыты бойынша); ПОҚ кадрларының жетіспеушілігі; Халықаралық стандарттарға сәйкес келмеуі
Мүмкіндіктер	Қауіптер
Ұлттық және халықаралық сертификаттау; Ішкі және келу туризмін дамытудағы басымдық; Жоғары білікті ПОҚ даярлау; Тәжірибе алмасу үшін алаңдарды ұйымдастыру; Туристік нарық субъектілерін тарту Туризмнің жаңа бағыттарын дамыту-ББ-да траекториялар құру	Теория мен практика арасындағы алшақтық; Жаһандану және глокализации процестері; Халықаралық туризм нарығының тұрақсыздығы;

Қазақстанның туристік білім берудің жүйесін әлем мойындауда деген қорытынды жасауға болады, бірақ оған әсер ететін көптеген «тұтқалар» қажет. Бұл, ең алдымен, туризм секторына қатысты, яғни туристік нарық субъектісінің тартылуы, олардың білікті кадрлар даярлауға мүдделілігі және табысты дамудың кепілі болады. Жұмыс жасап жатқан оқу орындарында бұрын әзірленген оқу жоспарларын жаңарту, сондай-ақ оларды халықаралық стандарттарға сәйкес түзету, пайдаланылатын техникалық материалдардың сапасын арттыру, туризм саласында халықаралық тәжірибесі мен білімі бар оқытушылар мен профессорларды даярлау және тарту талап етіледі. ББ әзірлеу туризм секторының нақты қажеттіліктеріне сәйкес келуі және практикалық жұмысқа бағдарлануы тиіс. Осының салдарынан бейінді жоғары оқу орындарының кадрлары анағұрлым сұранысқа ие болады.

Алайда, халықаралық тәжірибелерді, әсіресе мәдениетаралық құзыреттілік пен

цифрландыру саласында одан әрі енгізу қажеттілігі бар. Шетелдік бағдарламалармен салыстыру көрсеткендей, қазақстандық ЖОО-лар жаһандық деңгейде кадрлардың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету үшін өздерінің білім беру бағдарламаларына әлемдік трендтерді белсенді түрде енгізуі қажет.

Қазіргі таңда, Халықаралық туризм және меймандостық университеті «Туризм» және «Мейраhana ісі және мейманhana бизнесі» бағыттарына сәйкес келесі білім беру бағдарламалары бойынша мамандарды әзірлеуде:

6B11101 - Туризм және қонақжайлылық индустриясын ұйымдастыру;

6B11102 - Халықаралық ішкі туризм;

6B11103 – Экскурсиялық қызметтер мен жеке турларды ұйымдастыру;

6B11104 – Қонақ үй және мейрамhana бизнесі;

6B11105 – Туристік дестинациялар менеджменті;

6B11106 - Спорттық туризм;

6B11108 - Ұйымдастырылған туризмді басқару және экскурсиялық-анимациялық қызмет;

6B11109 - Ивент-менеджмент;

6B111012 – Tourism Guide Service [14].

Ағымағы 2024 жылы барлық білім беру бағдарламалары жаңартылып, жоғарыда айтылған халықаралық стандарттарға сәйкес пәндер енгізілді, атап айтатын болсақ: Генеративті жасанды интеллект және оны туризмде қолдану; Тұрақты туризм; Инновациялық менеджмент негіздері; Инновацияларды басқару; Экологиялық маршруттарды қалыптастыру және ұйымдастыру және тағы басқалары.

Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында туристік саланың кадрларын даярлау жүйесін жетілдіру шеңберінде келесі шаралар іске асыру жоспарланған. Бұл шаралардың оң жақтары мен сындарын қарастырып кетейік.

1) халықаралық сарапшыларды тарта отырып, туризм бойынша білім беретін оқу бағдарламаларын қалыптастыру бойынша әдіснамалық ұсынымдар әзірлеу;

Бұл білім беру бағдарламаларының сапасын арттырудың маңызды қадамы. Туризм - жаһандық сала және оқытуда халықаралық тәжірибенің болуы бағдарламаларды заманауи талаптарға неғұрлым тиімді бейімдеуге мүмкіндік береді. Халықаралық сарапшыларды тарту озық тәжірибелер мен технологияларды енгізуге ықпал етеді, бұл бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау үшін өте маңызды.

Алайда, бұл тұжырымдамада осы бастамаларды іске асырудың мерзімдері, ресурстары немесе нақты тетіктері көрсетілмеген. Мысалы, халықаралық сарапшылардың нақты қалай таңдалатыны және олар қандай ұсыныстар жасайтыны белгісіз. Бұл шараларды жүзеге асырудың егжей-тегжейлі жоспарлары, сондай-ақ олардың тиімділігін бақылау және бағалау жүйелері болуы маңызды.

2) туристік сала үшін кадрлар даярлау жөніндегі білім беру бағдарламаларында ағылшын тіліндегі пәндер үлесін ұлғайту;

Туристік индустрия халықаралық болып табылады және ағылшын тілін білу түлектерге жаһандық еңбек нарығына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Ағылшын тілінде оқыту тілдік дағдыларды дамытып қана қоймайды, сонымен қатар студенттерге халықаралық стандарттар мен үздік тәжірибелерді алуға мүмкіндік береді. Алайда, оқытушыларды оқытуды қоса алғанда, ағылшын тілінде оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ету қажет.

Ағылшын тіліндегі курстардың үлесін арттыру оң үрдіс болғанымен, бұл ұсынысты жүзеге асыруда белгілі бір қиындықтарға тап болуы мүмкін. Ең алдымен, бұл шет тілінде оқытудың сапасы және оқытушылар құрамын даярлау. Оқытушылардың сапалы білім алу үшін ағылшын тілін жеткілікті деңгейде меңгергеніне және студенттердің қажетті тілдік дағдыларға ие екеніне көз жеткізу маңызды.

3) бизнес өкілдерін және мүдделі тараптарды білім беру бағдарламалары мен оқу-әдістемелік материалдарды әзірлеуге тарту;

Бизнес өкілдерін оқу бағдарламаларын әзірлеуге тарту – бұл білім беруді тәжірибеге бағытталған және нарықта сұранысқа ие етуге көмектесетін негізгі шешімдердің бірі. Бұл түлектерді өзекті білім мен дағдылармен қамтамасыз ете отырып, индустрияның қажеттіліктерін білім беру бағдарламаларының мазмұнымен үндестіруге мүмкіндік береді.

4) бизнес өкілдерін, оның ішінде қонақ үйлердің менеджерлерін, туроператорларды, «Болашақ» бағдарламасының түлектерін пәндерді оқытуға және дипломық (жоба) жұмыстарына басшылық жасауға тарту;

Бұл ұсыныс өте құнды, өйткені халықаралық тәжірибесі бар «Болашақ» бағдарламасының практиктері мен түлектері нақты өмірден өзекті білімдерімен және мысалдарымен бөлісе алады. Мұндай ынтымақтастық студенттерге теориялық білімді ғана емес, сонымен қатар практикалық ұсыныстарды да алуға мүмкіндік береді.

5) оқыту бағдарламаларына қысқа мерзімді курстарды енгізу (Coursera, Academy.tourisonline.kz).

Coursera платформасынан онлайн курстарды оқыту бағдарламаларына енгізу және Academy.tourisonline.kz икемді және қашықтықтан оқытудың заманауи тенденцияларына сәйкес келеді. Бұл курстар студенттерге қосымша білім мен дағдыларды жеделдетілген форматта игеруге, сондай-ақ оқыту мен туристік практикадағы жаңа тәсілдермен танысуға көмектеседі. Бұл курстар негізгі білім беру бағдарламаларын ауыстырудың орнына толықтыруы маңызды.

Қысқа мерзімді онлайн курстарды енгізу тиімді болуы мүмкін, бірақ мұндай курстарға баса назар аудару қаупі бар академиялық ортадағы пәндерді тереңірек зерттеуді ауыстыру. Оқытудың үстірт тәсілін болдырмау үшін, әсіресе негізгі кәсіби пәндер бойынша дәстүрлі және онлайн оқыту арасындағы тепе-теңдікті сақтау маңызды.

Туристік саланың кадрларды даярлау жүйесін жетілдіру бойынша ұсынылған шаралар білім беру сапасын және оның халықаралық стандарттарға сәйкестігін арттыру үшін ойластырылған және өзекті қадамдар жиынтығын білдіреді. Алайда, бұл шараларды сәтті жүзеге асыру үшін нақты стратегиялар мен іс-қимыл жоспарларын, сондай-ақ олардың орындалуын бақылау тетіктерін әзірлеу қажет. Бизнес пен халықаралық сарапшыларды тарту бағдарламалардың мазмұнын айтарлықтай жақсартуға қабілетті, бірақ бұл оқытушылар мен студенттердің кадрлық әлеуетін дамытуға кешенді көзқарас пен ұзақ мерзімді инвестицияларды қажет етеді.

Талдау негізінде Қазақстанның жоғары оқу орындарында білім беру бағдарламаларын жақсарту үшін келесі ұсыныстарды ұсынуға болады:

- Халықаралық сарапшыларды тарта отырып, білім беру бағдарламаларын әзірлеу және табысты шетелдік тәжірибелерді бейімдеу мамандарды даярлау деңгейін арттыруға көмектеседі. Әлемдік жетекші университеттердің бағдарламаларына ұқсас тұрақты даму және цифрлық технологиялар бойынша модульдерді енгізу студенттердің білімі мен іскерлігінің өзектілігін қамтамасыз етеді.

- Туристтік компаниялармен бірлесіп міндетті тағылымдамалар мен жобаларды енгізу студенттерге қажетті практикалық дағдыларды алуға көмектеседі. Бұл олардың кәсіби құзыреттерін нығайтып қана қоймай, оларды еңбек нарығында бәсекеге қабілетті етеді.

- Туризмді цифрландыруға бағытталған бағдарламаларды дамыту маңызды. Бұған цифрлық маркетинг, үлкен деректерді пайдалану және цифрлық трансформацияның басқа аспектілері бойынша курстар кіруі мүмкін.

Қорытынды

Қазақстанның жоғары оқу орындарының туристік кадрларды даярлау жөніндегі білім беру бағдарламаларының ұлттық туризмге және мәдени аспектілерге баса назар аудару сияқты өзіндік ерекшеліктері бар. Алайда, халықаралық тәжірибелерді, әсіресе мәдениетаралық құзыреттілік пен цифрландыру саласында одан әрі енгізу қажеттілігі бар. Шетелдік бағдарламалармен салыстыру көрсеткендей, қазақстандық ЖОО-лар жаһандық деңгейде кадрлардың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету үшін өздерінің білім беру бағдарламаларына әлемдік трендтерді белсенді түрде енгізуі қажет.

Туристтік бизнеспен бірлескен білім беру бағдарламалары кадрларды даярлау сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады. Олар студенттерге теориялық білім мен практикалық дағдылар арасындағы тепе-теңдікті сақтай отырып, саланың талаптарына жақсы бейімделуге көмектеседі. Мұндай бағдарламалар тез өзгеретін туристік салада жұмыс істеуге дайын жоғары білікті мамандарды қалыптастыру үшін тиімді жағдайлар жасайды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000262>
2. Fforde C. et al. Heritage, Reconciliation and Peacebuilding in Australia and New Zealand //Rethinking Heritage in Precarious Times. – Routledge, 2023. – С. 233-260.
3. Walker N. K. G., Chen Y. Social innovation in tourism: Unleashing the time-money constraint //Journal of the knowledge economy. – 2019. – Т. 10. – №. 4. – С. 1700-1719.
4. Shi J., Zhang J., Cai L. A. Active learning for an introductory tourism course—a case study //Journal of Teaching in Travel & Tourism. – 2021. – Т. 21. – №. 1. – С. 1-18.
5. Wilkins C., Gobby B., Keddie A. The neo-performative teacher: School reform, entrepreneurialism and the pursuit of educational equity //British Journal of Educational Studies. – 2021. – Т. 69. – №. 1. – С. 27-45.
6. Cameron R., Farivar F., Coffey J. International graduates host country employment intentions and outcomes: Evidence from two Australian universities //Journal of Higher Education Policy and Management. – 2019. – Т. 41. – №. 5. – С. 550-568.
7. Cervený L. K., Miller A. B. Public lands, protected areas and tourism: Management challenges and information needs //A research agenda for sustainable tourism. – Edward Elgar Publishing, 2019. – С. 159-186.
8. Официальный сайт университета University of Surrey "BSc in International Tourism Management" – URL: <https://www.surrey.ac.uk/>
9. Официальный сайт университета University of Queensland "Bachelor of International Tourism and Hotel Management". <https://study.uq.edu.au/study-options/programs/bachelors-arts-tourism-hospitality-and-event-management-2474>
10. Официальный сайт университета Griffith University "Bachelor of Tourism Management". <https://www.griffith.edu.au/study?location=intl&level=ugrd>

11. Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының білім беру қызметіне қойылатын біліктілік талаптарын және оларға сәйкестікті растайтын құжаттардың тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2024 жылғы 5 қаңтардағы № 4 бұйрығы URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2400033892/history>

12. Tulbayeva A., Abdikarimova M., Ganitayev M., Imangulova T., Pestova A. Optimization problems distribution of investments for the implementation strategy of domestic tourism in Kazakhstan // *Espacios*. – 2017. – Vol.38. – Iss.47. – Number of article – 37

13. Абдикаримова М.Н. Туристік кадрларды даярлауды жетілдірудің ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттары: Дис. ...PhD. – Алматы, 2020. – 147.

14. АБДИКАРИМОВА М. и др. РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПО ТУРИЗМУ В РАЗВИТИИ ТУРИСТСКИХ ДЕСТИНАЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН // *Bulletin of the International University of Tourism And Hospitality*. – 2023. – №. I (1). – С. 64-74.

REFERENCES

Qazaqstan Respublikasynyñ turistik salasyn damytudyñ 2023 – 2029 jyldarğa arnalğan tūjyrymdamasy [Concept for the development of the tourism industry of the Republic of Kazakhstan for 2023-2029] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000262>

2. Fforde C. et al. Heritage, Reconciliation and Peacebuilding in Australia and New Zealand // *Rethinking Heritage in Precarious Times*. – Routledge, 2023. – S. 233-260.

3. Walker N. K. G., Chen Y. Social innovation in tourism: Unleashing the time-money constraint // *Journal of the knowledge economy*. – 2019. – Т. 10. – №. 4. – S. 1700-1719.

4. Shi J., Zhang J., Cai L. A. Active learning for an introductory tourism course—a case study // *Journal of Teaching in Travel & Tourism*. – 2021. – Т. 21. – №. 1. – S. 1-18.

5. Wilkins C., Gobby B., Keddie A. The neo-performative teacher: School reform, entrepreneurialism and the pursuit of educational equity // *British Journal of Educational Studies*. – 2021. – Т. 69. – №. 1. – S. 27-45.

6 Cameron R., Farivar F., Coffey J. International graduates host country employment intentions and outcomes: Evidence from two Australian universities // *Journal of Higher Education Policy and Management*. – 2019. – Т. 41. – №. 5. – S. 550-568.

7. Cervený L. K., Miller A. B. Public lands, protected areas and tourism: Management challenges and information needs // *A research agenda for sustainable tourism*. – Edward Elgar Publishing, 2019. – S. 159-186.

8. Ofisiälnyi sait universiteta University of Surrey "BSc in International Tourism Management" – URL: <https://www.surrey.ac.uk/>

9. Ofisiälnyi sait universiteta University of Queensland "Bachelor of International Tourism and Hotel Management". <https://study.uq.edu.au/study-options/programs/bachelors-arts-tourism-hospitality-and-event-management-2474>

10. Ofisiälnyi sait universiteta Griffith University "Bachelor of Tourism Management". <https://www.griffith.edu.au/study?location=intl&level=ugrd>

11. Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының білім беру қызметіне қойылатын біліктілік талаптарын және оларға сәйкестікті растайтын құжаттардың тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2024 жылғы 5 қаңтардағы № 4 бұйрығы [Order of the minister of Science and higher education of the Republic of Kazakhstan dated January 5, 2024 No. 4 on approval of qualification requirements for educational activities of

organizations of higher and (or) postgraduate education and the list of documents confirming compliance with them] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2400033892/history>

12. Tulbayeva A., Abdikarimova M., Ganitayev M., Imangulova T., Pestova A. Optimization problems distribution of investments for the implementation strategy of domestic tourism in Kazakhstan // *Espacios*. – 2017. – Vol.38. – Iss.47. – Number of article – 37

13. Abdikarimova M.N. Turistik kadrlardy daiarlaudy jetildirudiñ üymdastyruşylyq-pedagogikalyq şarttary [Organizational and pedagogical conditions for improving the training of tourist personnel]: Dis. ... PhD. – Almaty, 2020. – 147.

14. ABDİKARİМOVA M. i dr. RÖL OBRAZOVATELNYH PROGRAMM PO TURİZMU V RAZVİTİİ TURİSTSKİH DESTİNASIİ RESPUBLİKİ KAZAHSTAN [The role of educational programs on tourism in the development of tourist destinations in the Republic of Kazakhstan] // *Bulletin of the International University of Tourism And Hospitality*. – 2023. – №. I (1). – S. 64-74.

М. Н. АБДИКАРИМОВА

PhD, и.о. ассоциированный профессор
Международный университет туризма и
гостеприимства
(Казахстан, Туркестан), E-mail:
madina.abdikarimova@iuth.edu.kz

Т. В. ИМАНГУЛОВА

Кандидат педагогических наук, и.о.
профессора
Международный университет туризма и
гостеприимства
(Казахстан, Туркестан), E-mail:
t.imangulova@iuth.edu.kz

А. В. ГУБАРЕНКО

PhD, и.о. ассоциированный профессор
Международный университет туризма и
гостеприимства
(Казахстан, Туркестан), E-mail:
a.gubarenko@iuth.edu.kz

А. А. ПЕСТОВА

PhD, и.о. ассоциированный профессор
Международный университет туризма и
гостеприимства
(Казахстан, Туркестан), E-mail:
a.pestova@iuth.edu.kz

03.09.2024 ж. баспаға түсті

30.09.2024 ж. басып шығаруға қабылданды

M. ABDIKARIMOVA¹, T. IMANGULOVA¹, A. GUBARENKO¹, A. PESTOVA¹

¹International university of international tourism and hospitality

(Turkestan, Kazakhstan), E-mail: madina.abdikaromova@iuth.edu.kz

**DISTINCTIVE FEATURES OF EDUCATIONAL PROGRAMS OF HIGHER
EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF KAZAKHSTAN FOR THE TRAINING OF
TOURIST PERSONNEL**

Abstract. *The tourist industry in Kazakhstan demonstrates a high potential for growth, especially in the conditions of the development of domestic tourism and increasing interest in international tourists. High-quality training of tourist personnel is a key factor in the successful development of the industry, and educational programs of universities play an important role in the formation of professionals and work in this sphere. In this article, the specific features of educational programs of Kazakhstan for training tourist personnel, their compliance with market and international standards are considered.*

Key words: *tourism, tourism industry, tourism personnel, educational programs, personnel*

М. АБДИКАРИМОВА¹, Т. ИМАНГУЛОВА¹, А. ГУБАРЕНКО¹, А. ПЕСТОВА¹

¹Международный университет туризма и гостеприимства

(Туркестан, Казахстан), E-mail: madina.abdikaromova@iuth.edu.kz

**ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ
ВУЗОВ КАЗАХСТАНА ПО ПОДГОТОВКЕ ТУРИСТСКИХ КАДРОВ**

Аннотация. Туристская индустрия в Казахстане демонстрирует высокий потенциал для роста, особенно в условиях развития внутреннего туризма и усиления интереса со стороны международных туристов. Качественная подготовка туристских кадров является ключевым фактором успешного развития отрасли, а образовательные программы вузов играют важную роль в формировании профессионалов, способных работать в этой сфере. В данной статье рассматриваются отличительные особенности образовательных программ вузов Казахстана по подготовке туристских кадров, их соответствие требованиям рынка и международным стандартам.

Ключевые слова: туризм, туристская отрасль, туристские кадры, образовательные программы, подготовка кадров